СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том III

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ III

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME III

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ III
ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

THE FRANCHISE BUSINESS MODEL IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL BUSINESS: OPPORTUNITIES AND LEGAL PERSPECTIVES
Prof. Dr. Emilija Gjorgjioska, PhD, Prof. Dr. Tatjana Spaseska, PhD, Prof. Dr. Aneta Risteska-Jankuloska, PhD, Prof. Dr. Dragica Odzaklieska, PhD 9

ЧОВЕШКИЯТ КАПИТАЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ – ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД МЛАДИ БЪЛГАРСКИ ПРЕДПРИЕМАЧИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, докторант Любомир Николов..... 19

ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СХЕМИ ЗА КАЧЕСТВО ПРИ СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРОДУКТИ И ХРАНИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 27

ПРИЛАГАНЕ НА КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ ПРИ МОНИТОРИНГ НА ДЕБИТОРСКАТА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ
Проф. д-р Светослав Илийчовски..... 37

ФОЛКЛОРНИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО РЕСУРС ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ: СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД
Проф. д-р Теодора Димитрова, д-р Захарина Томова 47

ОЦЕНКА НА ЧУВСТВИТЕЛНОСТТА НА ВЪТРЕШНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ОСНОВНИ ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ В КОНТЕКСТА НА ХРАНИТЕЛНАТА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ангел Саров, Гл. ас. д-р Михаела Михайлова, гл. ас. д-р Даниела Цвяткова, гс. д-р Боряна Козарева, ас. Диляна Бояджиева 54

ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ НА БАЛКАНИТЕ – ХРОНОЛОГИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Добрин Ганчев, доц. д-р Сергей Найденов 62

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА УПРАВЛЕНСКИЯ ПРОЦЕС В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА
Доц. д-р Елена Йорданова, гл. ас. д-р Георги Ангелов, гл. ас. д-р Цветан Марков..... 73

ПОДКРЕПА НА ИНИЦИАТИВИ ЗА УСТОЙЧИВОСТ - ВОДЯТ ЛИ ПОЛОЖИТЕЛНИТЕ НАГЛАСИ ДО ГОТОВНОСТ ЗА ПОЕМАНЕ НА РАЗХОДИ?
Доц. д-р Емил Николов 78

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА – ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОНТЕКСТ
Доц. д-р Искра Пантелеева, проф. д-р Беата Сковрон-Миелник, гл. ас. д-р Себастиан Наройчик..... 88

ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ И ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ КАТО ДВИГАТЕЛИ НА НОВИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В ТУРИЗМА
Доц. д-р Любка Илиева, проф. д.ик.н. Марина Алексеевна Измайлова 97

ИНОВАЦИОННИ ПОДХОДИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРОПЕРАТОРСКАТА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Любомира Тодорова 105

СЕМЕЙНИЯТ БИЗНЕС В БЪЛГАРИЯ КАТО МОДЕЛ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Петранка Мидова 112

ПРИНОС НА ИКОНОМИКАТА НА СПОДЕЛЯНЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Петя Иванова..... 119

ИЗСЛЕДВАНЕ ПРИЛОЖЕНИЕТО НА АНАЛИЗА НА ГОЛЕМИ ДАННИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ РИТЕЙЛ СЕКТОРА: ПРИМЕРИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ
Доц. д-р Симеонка Петрова..... 127

THE ROLE OF DIGITAL ECOSYSTEMS IN ACCELERATING ENTREPRENEURIAL CAPACITY IN EMERGING ECONOMIES
Assoc. Prof., PhD Tatiana Bucos..... 137

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНА ИКОНОМИЧЕСКА И ГЕОПОЛИТИЧЕСКА КРИЗА
Доц. д-р Тихомир Личев..... 145

СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА – ХАРАКТЕРИСТИКИ, ЦЕЛИ, ОБХВАТ
Гл. ас. д-р Ваня Ганева..... 151

ДИСПРОПОРЦИИ В ДИГИТАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова, гл. ас. д-р Иван Маринов..... 158

СЪТРУДНИЧЕСТВОТО И ИНДУСТРИАЛНИТЕ ЕКОСИСТЕМИ КАТО ДВИГАТЕЛИ ЗА ИНОВАЦИИ И РАЗВИТИЕ НА МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Гл. ас. д-р Ивайло Костов 166

THE INTRODUCTION OF THE EURO AND THE FUTURE OF RETAIL TRADE IN BULGARIA: ATTITUDES AND PROSPECTS
Head Assist. Prof. PhD, Ivan Marinov 173

СЪВРЕМЕННИ АГРОБИЗНЕС РЕШЕНИЯ В КОНТЕКСТА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева..... 181

ДИГИТАЛНО ПРЕПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ: ИНОВАЦИИ, МАРКЕТИНГ И ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Кристина Шопова, д-р Юлия Проценко 188

СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ГРИФИД ХОТЕЛИ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 196

ТЪРГОВСКИ КОМУНИКАЦИИ И ИЗПОЛЗВАНЕТО ИМ ОТ СЪВРЕМЕННИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ФИРМИ
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 204

ДОВЕРИЕТО В СПОДЕЛЯНЕТО НА ЗНАНИЯ
Гл. ас. д-р Явор Станев 208

ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В КОНТЕКСТА НА НАГЛАСИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО И БИЗНЕС
Ас. д-р Александър Личев 217

ТЕНДЕНЦИИ ПРИ РЕГИСТРАЦИЯТА НА ДРУЖЕСТВА С ПРОМЕНЛИВ КАПИТАЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Елена Вълчева 225

ТЪРГОВСКИТЕ ФИРМИ В СВИЩОВ В ПЕРИОДА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ВОЙНИТЕ (1912-1918 Г.) – ОБЩ ПРЕГЛЕД
Преп. д-р Емилия Вачева 232

СПЕЦИФИКИ ПРИ „МОДУЛИРАНЕ“ НА ПРАВООТНОШЕНИЯТА В АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ“ /ОБЗОР НА ПОРОЧНАТА САНКЦИОННА ПРАКТИКА
Преп. Игнат Папазов 240

ОБОГАТЯВАНЕТО НА ДЛЪЖНОСТТА – СТРАТЕГИЯ ЗА МОТИВАЦИЯ И ПРЕДПОСТАВКА ЗА ФОРМИРАНЕ НА НЕФОРМАЛНИ ИНОВАЦИОННИ МРЕЖИ
Докторант Анелия Станева 246

РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ В РАЗВИТИЕТО НА ПОДХОДА ЛИДЕР КЪМ ВОМР
Докторант Аделина Ангелова 253

ПОТЕНЦИАЛ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ГОЛФ ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ангел Ангелов 263

ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТОСТТА И РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В БАЛНЕО, СПА И УЕЛНЕС ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Антоанета Христова, ас. д-р Бартош Марчинковски 270

ДИСБАЛАНСИ И ПАЗАРНИ ДЕФОРМАЦИИ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Атанас Атанасов 278

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ПОТЕНЦИАЛА НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Боримил Шопов 285

КЛИМАТОЛЕЧЕНИЕТО КАТО СПЕЦИАЛИЗИРАНА ФОРМА НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ: ТЕОРЕТИЧЕН АНАЛИЗ И КОНЦЕПТУАЛНО ПОЗИЦИОНИРАНЕ
Докторант Ваня Стоева-Андонова..... 290

ОТ ЛИНЕЙНИЯ КЪМ КРЪГОВИЯ МОДЕЛ: КОНЦЕПТУАЛНИ ОСНОВИ И СЕКТОРНИ ПРОЯВЛЕНИЯ В ТУРИЗМА
Докторант Виктория Георгиева Джамбазка..... 297

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ОСНОВНИ НАПРАВЛЕНИЯ И ЦЕЛЕВИ ОРИЕНТИРИ
Докторант Деница Гъркова 306

ЗАЩО ESG НЕ РАБОТИ (И КАК ДА ГО НАПРАВИМ ДА РАБОТИ): КРИТИЧЕН АНАЛИЗ НА ESG ПРАКТИКИТЕ В МСП
Докторант Десислава Белева-Димитрова 313

МЕСТНОТО САМОУПРАВЛЕНИЕ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ
Докторант Ива Пламенова Панайотова..... 324

ТЕХНОЛОГИЧНИТЕ ИНОВАЦИИ КАТО ФАКТОР ЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Докторант Калин Борисов..... 332

ФИНАНСИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ ЧРЕЗ НПВУ И ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ
Докторант Мария Иванова Павлова-Кондрова..... 340

ЗАПЛАХИ ЗА КОРПОРАТИВНАТА СИГУРНОСТ ПРЕД ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС
Докторант Ралица Йовчева..... 349

ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО ФАКТОР ЗА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Теодора Попова 357

РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИЯТА В БЪЛГАРИЯ – РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ
Докторант Тихомир Георгиев..... 367

РОЛЯТА НА КЕТЪРИНГ ОБСЛУЖВАНЕТО КАТО ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ АТРАКТИВНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ СЪБИТИЯ
Докторант Цветелина Петрова..... 375

СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОДИ ПРИ РЕАЛИЗИРАНЕ НА УЧЕНИЧЕСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПЪТУВАНИЯ
Докторант Цветелина Телбис 382

ИНТЕГРИРАНЕ НА КРЪГОВИ БИЗНЕС МОДЕЛИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА КАТО ОСНОВА ЗА ПРЕХОД КЪМ ИНДУСТРИЯ 5.0
Докторант Захари Пенев..... 390

ESG PERFORMANCE AND MARKET VALUATION IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: THE MODERATING ROLE OF IDIOSYNCRATIC RISK
PhD student Yan Fu 398

R&D CAPITAL INTENSITY AND FIRM VALUE IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: EVIDENCE FROM OWNERSHIP HETEROGENEITY
PhD student Xinyue Du 412

UNMANNEDSTORES–НОВАТА КОНЦЕПЦИЯ В СВЕТОВНАТА ТЪРГОВСКА ПРАКТИКА
Студент Аница Декова 425

ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА НА ИКОНОМИКАТА И НЕЙНОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ
Студент Борислава Горецова 431

ВЛИЯНИЕТО НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ВЪРХУ УПРАВЛЕНСКИТЕ РЕШЕНИЯ В МАЛКИЯ БИЗНЕС
Студент Даяна Пламенова Лучева 441

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

ELENA DALLES AND PHILANTHROPY IN BELLE ÉPOQUE: HERITAGE, SOCIAL IMPACT AND CULTURAL LEGACY
Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 455

РЕСУРСНИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИИ-БАЗИРАНИ СИСТЕМИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЧИТАЛИЩА
Доц. д-р Александрина Александрова, гл. ас. д-р Атанаска Решеткова, гл. ас. д-р Евгени Овчинников 487

ОТВЪД РЕКА ДУНАВ: НЕВИДИМИЯТ ИКОНОМИЧЕСКИ, ИНТЕЛЕКТУАЛЕН И КУЛТУРЕН МОСТ МЕЖДУ СВИЩОВ И БУКУРЕЩ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ
Доц. д-р Александър Ганчев 495

КУЛТУРНОТО И ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО ОБЕКТ НА УСТОЙЧИВАТА ОТЧЕТНОСТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, студент Emanuel Proenca Gomes, студент Rodrigo Miguel Gomes Rodrigues, студент Lara Alexandra De Paiva Tome, студент Miguel Angelo Bretes Pereira Carolo студент Santiago Pimenta Fernandes, студент Faisal S. A. Abulhatal 502

ПАРАДОКСИТЕ НА ЕДИН ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТ: РЕСТОРАНТ И БАР-ВАРИЕТЕ „ЦИГАНСКИ ТАБОР“ МЕЖДУ ЕТНИЧЕСКАТА КУЛТУРА И КОМЕРСИАЛНАТА ЕКЗОТИЗАЦИЯ
Доц. д-р Йелис Еролова, гл. ас. д-р Бехрин Шопова 509

РАЗВИТИЕ НА СТОПАНСКАТА ЕТИКА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Катя Личева 517

REMARKABLE, VETERAN AND MONUMENTAL TREES AS HERITAGE: RECOGNITION AND THE GOVERNANCE OF CARE IN SELECTED EUROPEAN JURISDICTIONS
Assoc. Prof. Lucia Nováková, PhD, Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 522

ИНСТИТУЦИОНАЛНИЯТ МОДЕЛ НА СТОПАНСКАТА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“ ЗА КАЧЕСТВО И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – 90 ГОДИНИ ЛИДЕРСТВО В ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА СТРАНАТА
Доц. д-р Росица Колева 540

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИНОВАЦИИ В КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Милен Атанасов, ас. д-р Йоана Константинова..... 550

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE EDUCATION SYSTEM
Senior Instructor PhD in Economic Sciences Fuad Jabbarov Zeydulla Oglu 558

POTENTIAL OF INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORKS PROTECTING INTRINSIC VALUES IN CULTURAL HERITAGE
Assistant Professor PhD Said Edaich 567

MANAGEMENT OF CULTURAL-RELIGIOUS HERITAGE: HISTORICAL, SPIRITUAL, AND INTERNATIONAL DIMENSIONS OF FÁTIMA AND CZĘSTOCHOWA
Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD, Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Elżbieta Karaśq, PhD..... 576

INDUSTRY-ORIENTED CHINESE CRAFTS: AN EXPECTATIONS PERSPECTIVE
Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD 588

WOMEN DONATIONS TO SWEDISH RELIGIOUS INSTITUTIONS
PhD student Ciocoiu Elena-Adriana 599

РОЛЯТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ЗА ОПАЗВАНЕТО НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО
Студент Димитрийка Атанасова Чакова 606

КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО РЕСУРС ЗА МЕСТНОТО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В МАЛКИТЕ ГРАДОВЕ
Студент Николина Кирякова 615

СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА – ХАРАКТЕРИСТИКИ, ЦЕЛИ, ОБХВАТ

Гл. ас. д-р Ваня Ганева[1]

Резюме: *Социалната икономика е различен модел на икономическа дейност, при който удовлетворяването на определени социални потребности е по-важно от максимизирането на печалбата. Тя преследва едновременно икономически и социални цели, насърчава сътрудничеството, подпомага уязвимите групи в обществото. Настоящият доклад разглежда важни характеристики и цели на социалната икономика, както и нейните основни субекти в България.*

Ключови думи: *социална икономика, уязвими групи, кооперации, социални предприятия*

JEL: A14, Z13

SOCIAL ECONOMY – CHARACTERISTICS, GOALS, SCOPE

Chief Assist. Prof. Vanya Ganeva, Ph.D.

Abstract: *Social economy is a different model of economic activity, in which satisfying certain social needs is more important than maximizing profit. It pursues both economic and social goals, encourages cooperation and supports vulnerable groups in society. This paper examines important characteristics and goals of social economy, as well as its main entities in Bulgaria.*

Keywords*: social economy, vulnerable groups, cooperatives, social enterprises.*

JEL: A14, Z13

1. Въведение

Социалната икономика допринася както за създаване на заетост, така и за по-справедливо разпределение на благата. Нейната роля е особено важна за интегриране на групи със затруднения при намиране на работа - например хора с умствени или физически увреждания, изключени от пазара на труда за дълъг период от време. Поради това социалната икономика се свързва със социалното приобщаване и включване, с решаването на социални проблеми (продължителна безработица, социална изолация, недобро

[1] v.ganeva@uni-svishtov.bg , СА „Д. А. Ценов“

качество на живот на възрастните хора или хората с увреждания, бедност и др.) посредством иновативни методи и практики. Социалната икономика не разглежда нуждаещите се само като получатели на услугите, които са им необходими, а се опитва да въздейства върху тяхната активност, върху формирането на определени умения в тях.

Настоящият доклад си поставя за цел да изясни основните характеристики и цели на социалната икономика, както и нейният обхват и субекти в България. В съвременното общество тя има важна роля, поради обвързаността си с ефективното използване на ресурсите, знанията и иновациите, със социалната кохезия и осигуряването на заетост на уязвимите групи.

2. **Характеристики и цели на социалната икономика**

Според M. Lewis и D. Swinney (2008) социалната икономика е сред социалните практики, които се стремят да вкарат отново социалните цели в икономическия живот. Тя е насочена към взаимопомощ, реципрочност и решаване на социални проблеми чрез различни форми на организация и сдружаване.

Социалната икономика се отличава с осъществяване на стопанска дейност в обществена полза и реинвестиране на печалбата за социални цели – например социално включване, повишаване на жизнения стандарт на хората, подобряване достъпа им до образование и професионална квалификация, защита на техните права, подобряване средата на живот чрез опазването на околната среда и в подкрепа на екологичния баланс (Национална концепция за социална икономика, 2011). Тя реализира както стопанска функция за собствено ресурсно обезпечаване, така и социална функция за формиране на обществени нагласи за социална солидарност.

Социалната икономика е сегмент на националната икономика, разположен между държавата и пазара, чиято цел е да неутрализира доколкото е възможно дефектите на пазара, особено по отношение на уязвимите групи (Стоянова, 2015). Тя е съставена от организации, независими от държавата, които произвеждат стоки и услуги със социална цел и се характеризират с демократично участие на своите членове.

Социалната икономика в значителна степен се опира на солидарното взаимодействие на икономическите субекти в нея и постигнатите икономически резултати се разглеждат като средство за достигане на социални цели (Ганева, 2017). Като основни нейни характеристики могат да се посочат следните:

- ✓ основен мотив на икономическата дейност не е печалбата, а удовлетворяването на определени социални потребности, преди всичко на уязвимите групи;
- ✓ печалбата се реинвестира за постигане на социални цели, предлагат се определени продукти на преференциални цени;

- ✓ управлението в организациите на социалната икономика е демократично, автономно по отношение държавната власт, прилага се принципа „един човек - един глас“ при вземане на решения;
- ✓ подпомага се държавата в преодоляването на различни социални проблеми (продължителна безработица, социална изолация и др.);
- ✓ водещи принципи в дейността са солидарност, взаимопомощ, сътрудничество, устойчивост, отговорност;
- ✓ при разрешаването на определени обществени проблеми, често се използват иновативни практики.

R. Chaves и J. Monzon приемат, че социалната икономика има два основни подсектора – пазарен и непазарен (Chaves & Monzon, 2012). Пазарният се състои от кооперации, взаимоспомагателни дружества, а непазарният включва сдружения и фондации, които доставят по-голяма част от своята продукция безплатно или на цени, незначителни от икономическа гледна точка. В организациите от непазарния подсектор работят и доброволци, докато в пазарния няма такива.

Социалната икономика се опитва да намери решение на различни социални проблеми, на основата на солидарността и взаимопомощта. Тя допринася за постигане на следните цели:

- подкрепа, интегриране и социално включване на уязвимите групи в обществото;
- по-справедливо разпределение на благата, преодоляване на бедността и социалното неравенство;
- укрепване на гражданското общество, нарастване на социалния капитал, сътрудничеството и солидарността в обществото;
- подпомагане развитието на местните общности и формирането на приобщаващи местни политики;
- разпространение на нови идеи и технологии, внедряване на различни социални иновации.

3. **Обхват на социалната икономика**

Социалната икономика се развива посредством разнообразни организационно-правни форми, съществуващи в различните държави. Според Р. Мелио тя включва кооперациите, взаимоспомагателните дружества, фондациите, сдруженията и социалните предприятия, които произвеждат и предлагат стоки, услуги и знания, преследвайки едновременно икономически и социални цели (Мелио, 2012).

И. Станчев също счита, че социалната икономика се състои от кооперативни предприятия, граждански и социални движения, чиито дейности са водени от принципите прозрачност, справедливост, сътрудничество, взаимопомощ, устойчивост. Ядрото на тази икономика е кооперативното демократично предприятие – независимо дали производствено или занимаващо се с друга дейност, в което решенията се вземат колективно от всички

работещи в него, като принципът е „един човек – един глас“ (Станчев, 2016). Според J. Restakis, социалната икономика обхваща всички кооперации и кредитни съюзи, организации с нестопанска цел и доброволчески организации, благотворителни дружества и фондации, асоциации за предоставяне на услуги, местни общностни предприятия и социални предприятия, които използват пазарни механизми за постигане на конкретни социални цели (Lewis, Swinney, 2008).

Отношение към уточняване субектите на социалната икономика в България имат Законът за предприятията на социалната и солидарна икономика, Законът за кооперациите, Законът за хората с увреждания, Законът за юридическите лица с нестопанска цел, Националната концепция за социална икономика, Планът за действие по социална икономика и др. Според изброените документи, основни институции на социалната икономика в нашата страна са кооперациите, юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на обществено полезна дейност и социалните предприятия.

Кооперацията представлява сдружение на физически лица с променлив капитал и променлив брой членове, които чрез взаимопомощ и сътрудничество осъществяват търговска дейност за задоволяване на своите икономически, социални и културни интереси (Закон за кооперациите, чл.1). За учредяването на кооперация са необходими най-малко 7 дееспособни физически лица, които вземат решение на учредително събрание, което от своя страна, приема устав и избира председател, управителен съвет и контролен съвет. Председателят на кооперацията и контролният съвет се избират за срок четири години.

Според Ц. Маринова в България най-развити са кооперациите на хора с увреждания (Маринова, 2022). Специализираните предприятия и кооперациите на хора с увреждания трябва да отговарят на следните условия - да са регистрирани по Търговския закон или по Закона за кооперациите; да произвеждат стоки или извършват услуги; да имат относителен дял на лицата с трайни увреждания, както следва:

- за специализирани предприятия и кооперации за слепи и слабовиждащи лица - не по-малко от 20 на сто от списъчния брой на персонала;
- за специализирани предприятия и кооперации на лица с увреден слух - не по-малко от 30 на сто от списъчния брой на персонала;
- за специализирани предприятия и кооперации на лица с други увреждания - не по-малко от 30 на сто от списъчния брой на персонала;
- за специализирани предприятия и кооперации на лица с интелектуални затруднения или психични разстройства - не по-малко от 20 на сто от списъчния брой на персонала (Закон за хората с увреждания, чл. 48).

Друг важен субект на социалната икономика са юридическите лица с нестопанска цел, които биват сдружения и фондации. Те се вписват в регистър, воден от Агенцията по вписванията към министъра на правосъдието.

Юридическите лица с нестопанска цел могат да се самоопределят като организации за осъществяване на дейност в обществена или в частна полза (Закон за юридическите лица с нестопанска цел, чл. 2). Те могат да извършват допълнителна стопанска дейност, само ако е свързана с предмета на основната дейност за която са регистрирани и като използват прихода за постигане на определените в устава или учредителния акт цели (чл. 3).

Сдружение, което е определено за извършване на общественополезна дейност, се учредява от най-малко 7 дееспособни физически лица или 3 юридически лица (чл. 19). Членуването в сдружението е доброволно. Всеки член на общото събрание има право на един глас. Юридическите лица с нестопанска цел, определени за извършване на общественополезна дейност, са насочени към:

- ✓ развитие и утвърждаване на гражданското общество и гражданското участие;
- ✓ развитие на здравеопазването, образованието, науката, културата, технологиите;
- ✓ подкрепа на децата, на хората с увреждания, както и на общностите в риск от социално изключване;
- ✓ защита на човешките права или на околната среда (Закон за юридическите лица с нестопанска цел, чл. 38).

Много важен субект на социалната икономика са и социалните предприятия. Те осъществяват социална дейност, която осигурява работа на хора с трайни увреждания; продължително безработни лица; лица със зависимости, преминали лечение; бездомни лица; бежанци; лица, пострадали от домашно насилие и др. (Закон за предприятията на социалната и солидарна икономика, чл. 7). Социалните предприятия се вписват в регистър по искане на заинтересованото предприятие.

Дейността на социалните предприятия има следните основни характеристики: (Петрова, Трифонова, Бурнев и др., 2007):

- изразен социален ефект, който се свързва с прякото подпомагане на определени хора посредством осигуряване на работа, получаване на стоки или услуги безплатно или на привилегировани цени; а също и с даряване приходите от дейността на социалното предприятие на нуждаещи се лица.
- особена целева група – лица от социално уязвимите слоеве, т.е. социалните предприятия чрез своята стопанска дейност подпомагат хора с физически и ментални затруднения, деца без родители, възрастни хора, етнически малцинства и др.
- специфично предназначение на стопанската дейност – тя трябва да е насочена към подобряване на жизненото равнище, осигуряване на заетост, предоставяне на услуги и други форми на подкрепа, с цел преодоляване на социалната изолация на определени групи в обществото.

Социалните предприятия могат да се включат в съществуващата Асоциацията на социалните предприятия, която представлява сдружение с нестопанска цел в обществена полза, създадено да обединява организации и експерти, които работят за развитие на социалната икономика в България (https://ase-bg.com/). Подкрепата за социалните предприятия се осъществява чрез обучения, консултации, партньорства, обмен на добри практики, достъп до експертиза, участие в национални и европейски инициативи и представителство пред институции.

4. Заключение

Социалната икономика съчетава преследването на социални цели с прилагането на икономически принципи и механизми. Тя притежава потенциал да съдейства за решаването на важни социални проблеми и подпомага постигането на устойчиво и приобщаващо развитие. Нейните субекти създават работни места и допринасят за включването на пазара на труда на уязвимите групи (План за действие по социална икономика 2026-2027). Чрез осигуряване заетост на тези групи, социалната икономика спомага за преодоляване на социалната изолация и води до намаляване на риска от бедност и социално изключване.

В България са очертани следните приоритети пред социалната икономика: повишаване осведомеността на заинтересованите страни относно функционирането на социалната икономика и социалното предприемачество; образование, обучение и изследвания в подкрепа на социалната икономика; информационно осигуряване на социалната икономика. В изпълнение на Проект П41 „Развитие на социалната икономика“ от Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, са създадени шест регионални центъра за развитие на социалната и солидарна икономика в градовете Благоевград, Бургас, Варна, Габрово, Ловеч и Пловдив.

Социалната икономика насърчава сътрудничеството между хората, инвестира в техните способности чрез обучение, тя е ефективен начин за удовлетворяване на определени социални потребности, подпомагане развитието на местните общности и формирането на приобщаващи местни политики. Тя показва, че устойчивият бизнес модел може да бъде насочен не само към печалба, а и към обществена полза и дългосрочно социално въздействие.

Използвани източници

Асоциация на социалните предприятия. https://ase-bg.com/

Ганева, В. (2017). Социалната и солидарна икономика - демократично сдружаване, взаимопомощ и кооперране. Диалог, бр.1, с.35-48.

Закон за предприятията на социалната и солидарна икономика. Обн. ДВ. бр.91 от 2 Ноември 2018, Посл. изм. ДВ. бр.17 от 25 Февруари 2020.

Закон за кооперациите. Обн. ДВ. бр.113 от 28 Декември 1999, Посл. изм. ДВ. бр.42 от 22 Май 2018.

Закон за юридическите лица с нестопанска цел. Обн. ДВ. бр.81 от 6 Октомври 2000, Посл. изм. ДВ. бр.49 от 17 Юни 2025.
Закон за хората с увреждания. Обн. ДВ. бр.105 от 18 Декември 2018, Посл. изм. и доп. ДВ. бр.39 от 1 Май 2024.
Маринова, Ц. (2022). Социалната и солидарна икономика в България и Румъния: проблеми и възможности за развитие. Научни трудове на УНСС, (2), ИК-УНСС, с. 201-219. DOI: 10.37075/rp.2022.2.11
Мелио, Р. (2012). Институционална и правна основа на социалната икономика. Подкрепа на добрите практики от страна на институциите – международен опит и стандарти. nfri.bg/documents/Soc-ikonomika-MOT.ppt/. Достъпено на 10.01. 2017.
Национална концепция за социална икономика. (2011). http://seconomy.mlsp.government.bg/page.php?c=1&d=54 Достъпено на 25.08.2026.
Петрова, А., Трифонова, Д., Бурнев Д. и др. (2007). Социално предприемачество и контрол на социалните услуги в България и в Европейски съюз. София: Бълг. център за нестопанско право.
План за действие по социална икономика 2026-2027. https://seconomy.mlsp.government.bg/wp-content/uploads/2026/04/%D0%A0%D0%9C%D0%A1%E2%84%96262.pdf Достъпено на 24.08.2026.
Станчев, И. (2016, 17 март). Социалната и солидарна икономика набира сила в Европа. Вестник Земя. Достъпено на 04.04.2016.
Стоянова, М. (2015). Трудовопроизводителните кооперации за инвалиди като субекти на социалната икономика – преобърнати реалности. Научни трудове на УНСС, 2-3, 9-46
Chaves, R., J. L. Monzon. (2012). Социалната икономика в Европейския съюз. Обобщение на доклада, изготвен за Европейския икономически и социален комитет от международния център за изследвания и информация за публичната икономика, социалната икономика и икономиката на кооперациите (CIRIEC). http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_bg.pdf / Достъпено на 9. 05.2016
Michael Lewis and Dan Swinney. (2008). Social Economy & Solidarity Economy: Transformative Concepts for Unprecedented Times? Solidarity Economy:Building Alternatives for People and Planet. Papers and Reports from THE U.S. Social Forum 2007. Change Maker Publications, Chicago IL USA.